

*Савчук О. О.,
аспірантка кафедри екологічного права
НУ «Юридична академія України
імені Ярослава Мудрого»,*

ПРОБЛЕМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ЛІСОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Ліс – тип природних комплексів, у якому поєднуються переважно деревна та чагарникова рослинність з відповідними ґрунтами, трав'яною рослинністю, тваринним світом, мікроорганізмами та іншими природними компонентами, що взаємопов'язані у своєму розвитку, впливають один на одного і на навколишнє природне середовище(ст.1 ЛК України).

Ліси є національним надбанням України. Площу земель лісового фонду держави становить близько 10,8 млн га, з них 9,5 млн га вкрито лісовою рослинністю. Лісистість становить 15,7 % площі країни. Загальний запас лісів оцінюється в 1,7 млрд куб. метрів. Водночас внаслідок аварійних викидів на ЧАЕС в Україні забруднено понад 4 млн га лісів, у тому числі 157 тис. га виведено із господарського обороту внаслідок високих рівнів радіоактивного забруднення.

Важлива особливість лісів у тому, що вони є відтворюваним природним ресурсом, а процес відтворення пов'язаний із значним строком вирощування (кілька десятиліть).

Ліси - це також середовище проживання диких тварин у всьому їх видовому і популяційному різноманітті. Лісам належить вагома роль у підтриманні гідрологічного режиму рік, запобіганні ерозії та забрудненню ґрунтів, у боротьбі з суховіями, регулюванні кислотного балансу в атмосфері, а також у створенні необхідних умов життя на Землі.

Уся сукупність дерев, чагарників, іншої лісової рослинності визначається об'єктом права власності. Право власності на ліси - центральний інститут лісового права, що містить сукупність правових норм, спрямованих на

регулювання відносин власності на ліси з метою захисту, розвитку, охорони цих відносин та раціонального використання і відтворення лісів.

В об'єктивному значенні право власності на ліси - це така сукупність правових норм, яка закріплює володіння, користування і розпорядження лісами, а також забезпечує охорону і захист права власності від протиправних дій третіх осіб. Право власності на ліси у суб'єктивному значенні - не закріплені у відповідних нормах лісового права юридичні можливості конкретного власника володіти, користуватись і розпоряджатися належними йому лісами на свій розсуд у межах закону. Це суб'єктивне право має абсолютний характер: правомочному суб'єкту протистоїть необмежена кількість зобов'язаних осіб, які не повинні своїми діями порушувати це право.

Відповідно до ст. 7 ЛК України ліси, які знаходяться в межах території України, є об'єктами права власності Українського народу. Від імені Українського народу права власника на ліси здійснюють органи державної влади та органи місцевого самоврядування в межах, визначених Конституцією України. Водночас ліси можуть перебувати в державній, комунальній та приватній власності. Суб'єктами права власності на ліси є держава, територіальні громади, громадяни та юридичні особи.

Право державної власності на ліси є юридичним виразом націоналізації лісів. Державна власність на ліси є головною умовою забезпечення підвищення продуктивності, охорони та відтворення лісів, посилення їх корисних властивостей, задоволення потреб суспільства у лісових ресурсах на основі науково обґрунтованого раціонального використання. Держава як єдиний власник визначає порядок і умови користування лісами, систему органів управління у галузі використання лісових ресурсів, способи охорони та захисту лісових багатств.

У державній власності перебувають усі ліси України, крім лісів, що перебувають у комунальній або приватній власності. Право державної власності на ліси набувається і реалізується в особі Кабінету Міністрів України,

Ради міністрів Автономної Республіки Крим, місцевих державних адміністрацій відповідно до закону (ст. 8 ЛК України).

У комунальній власності перебувають ліси в межах населених пунктів, крім лісів, що перебувають у державній або приватній власності. У комунальній власності можуть перебувати й інші ліси, набуті або віднесені до об'єктів комунальної власності в установленому законом порядку. Право комунальної власності на ліси реалізується територіальними громадами безпосередньо або через утворені ними органи місцевого самоврядування (ст. 9 ЛК України).

Право комунальної власності на ліси набувається при розмежуванні в установленому законом порядку земель державної і комунальної власності, а також шляхом передачі земельних ділянок з державної власності в комунальну та з інших підстав, не заборонених законом (ст. 11 ЛК України).

Ліси в Україні можуть перебувати у приватній власності. Громадяни та юридичні особи, за рішенням органів місцевого самоврядування та органів виконавчої влади, можуть безоплатно або за плату набувати у власність у складі угідь селянських, фермерських та інших господарств замкнені земельні ділянки лісового фонду загальною площею до 5 гектарів. Ця площа може бути збільшена в разі успадкування лісів згідно із законом. Громадяни і юридичні особи можуть мати у власності ліси, створені ними на набутих у власність у встановленому порядку земельних ділянках деградованих і малопродуктивних угідь, без обмеження їх площі. Ліси, створені громадянами та юридичними особами на земельних ділянках, що належать їм на праві власності, перебувають у приватній власності цих громадян і юридичних осіб (статті 10, 12 ЛК України).

Право приватної власності на ліси громадян та юридичних осіб України виникає з моменту одержання ними документів, що посвідчують право власності на земельну ділянку, та їх державної реєстрації. Ліси, отримані у спадщину іноземними громадянами, особами без громадянства та іноземними юридичними особами, підлягають відчуженню протягом одного року. Документом, що посвідчує право приватної власності на ліси, є державний акт

на право власності на землю, наданий на відповідну земельну ділянку (ст. 13 ЛК України).

Необхідно відмітити, що згідно з положеннями Лісового кодексу, державна лісова охорона складається з посадових осіб Держкомлісгоспу та підпорядкованих йому державних лісогосподарських підприємств. Це означає, що відповідна структура здійснює охорону лише державних лісів, які перебувають у віданні Держкомлісгоспу. На сьогодні не існує органу, який би здійснював охорону лісів у приватній і комунальній власності. Крім цього, лісова охорона поширює свою компетенцію не на всі ліси, які знаходяться у державній власності. У віданні державної лісової охорони лише ліси, підпорядковані Держкомлісгоспу, хоча у незалежній Україні ліси стали об'єктом управління Міністерства оборони, Міністерства аграрної політики, Міністерства з надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи, Державного комітету водного господарства.

С.М.Шершун звертає увагу на те, що в Україні хибна практика планування екстенсивного лісокористування призвела до значного виснаження лісів, зниження загальної продуктивності їх ценозів, погіршення товарної структури лісосічного фонду. Сучасний екологічний стан лісів зумовлюється як рівнем та інтенсивністю антропогенного впливу, так і зростаючим техногенним навантаженням, що порушує природну стійкість і середовищно-формуючі функції лісових екосистем. З урахуванням зазначених обставин в Україні формується лісове законодавство, основними завданнями якого є, зокрема, збереження якісного стану лісів, забезпечення раціонального використання лісових ресурсів. Проте на сьогодні це законодавство певною мірою застаріло, потребує приведення із сучасними проблемами практики, узгодження з актами законодавства, що регулюють цивільні, земельні та інші суспільні відносини. Особливого значення набуває забезпечення ефективного еколого-правового регулювання лісокористування. Адже, незважаючи на те, що в лісовому законодавстві декларується збереження за лісами виконання переважно

екологічних функцій, залишаються актуальними проблеми збільшення лісистості території у природних зонах до оптимального рівня, поліпшення якісного складу лісових насаджень, нарощування прородоохоронного потенціалу лісів, збереження їх біологічного різноманіття, підвищення стійкості лісових екосистем до впливу негативних факторів середовища. Вирішення цих проблем потребує поряд із відповідним науковим, технологічним, організаційним, економічним й правовим забезпеченням.